

135
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ
Θεολόγος – Καθηγητής

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ,
ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΕΡΡΩΝ
ΑΠΟ ΤΟ 1066 ΕΩΣ ΤΟ 1940

Πολλές αξιόλογες εργασίες συνεγράφησαν κατά καιρούς από μητροπολίτες, εκπαιδευτικούς, και άλλους πολίτες που υπηρέτησαν στις Σέρρες, από τό 1066 μέχρι τό 1940. Γράφτηκαν:

Α' Από μητροπολίτες και τοποτηρητές

1. Νικήτας (1066-1068)

Ο Νικήτας χαρακτηρίζεται από τούς ιστορικούς ως λόγιος ιεράρχης και διδάσκαλος τής Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐγραψε πολλές μελέτες και πραγματείες, ὅπως 1) Ἐρμηνείες στά βιβλία τής Ἁγίας Γραφῆς, α) τοῦ Ἰώβ, (P. Young, *Catena grecorum patrum in Job collectore Niceta Herecleensi*, Λονδίνον 1637, Ἐνετία 1792), β) τῶν Ψαλμῶν (Πρόλογος Μίγνι P. G. 69,699-714. Κείμενον PG 93,13-470).

γ) τῶν τεσσάρων μεγάλων προφητῶν.

δ) τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, πλήν τοῦ Μάρκου. I) Ματθαίου (B Corderius, *Synbolai in Matthaeeum II*, Τουλούζη 1647. II) Λουκᾶ Corderius *Catena IXV grecorum patrum in Lucam Anverpiae* 1628 και *Mai Scriptorum veterum nova collectio IX626-724*. III) Ἰωάννη (ἀνέκδοτος) IV) Εἰς τās Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου (J.A Cramer, *Catenae*, In N.T. VII, Ὁξφόρδη 1844, 279-598).

2) Ἐρμηνείες σέ πατερικά κείμενα, ὅπως α) Ἐρμηνεία τῶν δεκαέξι λόγων «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου λόγοι, ἐρμηνευθέντες παρά τοῦ ἁγιωτάτου πατρός ἡμῶν Νικήτα τοῦ Ἡρακλείας τοῦ (πρώην) Σερρῶν»¹ (Ἑλληνικό κείμενον μέ σχόλια 1-11 PG 36,933-984). Τό ἔργο τῶν ὡς ἄνω λόγων «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου, λόγοι πανηγυρικοί ἐρμηνευθέντες παρά τοῦ Νικήτα τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας πρώην Σερρῶν» ἀναφέρε-

1. Πατρολογία Migne, τόμ. 36, σ. 933-984. Ἐρμηνεία Νικήτα σέ 10 λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ.

ται και στον κατάλογο των χειρογράφων και παλαιτύπων της Δωροθέας Σχολής των Θεσσαλικών Τρικάλων, που δημοσιεύθηκε από το Ν. Βέη.

β) «Προσθήκαι Νικήτα Σερρών, είτα μητροπολίτου Ἡρακλείας, ἐξηγήσεις εἰς τοὺς λόγους ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΕ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ λατινιστί σωζόμενη.²

γ) Σχόλια στό λόγο που ἐξεφώνησε ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στόν τάφο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.³

δ) σχόλια εἰς τά τετράστιχα τοῦ αὐτοῦ (δέν δημοσιεύτηκαν).⁴

3) Δεκατρεῖς κανονικά ἐρωταποκρίσεις πρὸς τόν ἐπίσκοπο Κωνσταντῖνο (Α. Παυλῶφ Βυζαντίσκυ Βρεμμένικ Β 1895, σελ. 160-176).⁵

4) Ἐγραψε καί δύο ἐπιστολές πρὸς τό Νικήτα Στηθάτο, που βρέθηκαν στό Μετόχι τοῦ Παναγίου τάφου τῆς Κων/πόλεως ἀνάμεσα στά χειρόγραφα τοῦ μητροπολίτη Σερρών Νικήτα.⁶

Σέ νομοκάνονα τοῦ 16ου αἰώνα βρίσκουμε κείμενό του μέ τόν τίτλο «Περί τοῦ μή κατακρίνειν ἱερέα, Νικήτα τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Σερρών».⁷

5) «Κατά ποίους καιρούς καί διά ποῖα αἰτιάσματα ἐσχίσθη ἀπό τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἡ τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησία, ὅπου συντόμως ἱστορεῖ τά ἀπό τοῦ Μελιτιανοῦ σχίσματος μέχρι τοῦ ἐπί Κηρουλαρίου, ὅτε τῶν ἱερῶν διπτύχων ἀπεκλείσθη ὁ πάπας».

Ὁ Δωρόθεος ὁ Σχολάριος στήν κλείδα τῆς πατρολογίας (σελ. 8) ἀναφέρει ὅτι «εὐρίσκονται παρ' ἐμοῦ ὑπομνήματα τοῦ Νικήτα Σερρών ἀνέκδοτα...».⁸

6) Ἀσχολήθηκε καί μέ τή θύραθεν φιλολογία καί ἔγραψε σχολικά βιβλία, γραμματική μέ ὀρθογραφικούς κανόνες, λεξιλογικά ποιήματα καί γεωγραφίες.⁹

2. Κλείς πατρολογίας, σελ. 507.

3 Σάθα Μεσαιωνική βιβλιοθ. τόμ. 1ος, σ. 304 καί Σπύρου Λάμπρου. Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. 1ος, σ. 507.

4. Νικήτας ἐπίσκοπος Ἡρακλείας, ἐρμηνευτής τοῦ ΙΑ αἰώνα. Θεσηκευτική καί Ἠθική ἐγκυκλοπαίδεια, τ.9, στήλη 470 καί Σπύρου Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομνήμων, 1908 τ, Ἔσ. 327, τ. 10ος, σ. 186.

5. Σάφρονος Εὐστρατιάδου, Ἐκκλησ. Φάρος, τόμ. ΣΤ (1910), σ. 93-96. Ἑλλην. Πατρολ 119,936-38.

6. Π.Κ. Χρήστου. Νικήτα Στηθάτου. Μυστικά συγγράμματα, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 162-165.

7. Μ. Κρούσιος Τουρκογκράτσια, σ. 499-510.

8. Κ. Διωβουνιώτη. Νικήτα Ἡρακλείας εἰς τοὺς λόγους Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ. Θεολογία, τόμ. ΚΑ' (1950), σημείωση σ. 355.

9. Γ. Καφταντζῆ, ἔνθ. ἀν. τόμ. Γ', σ. 91. Κρουμβάχερ Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας. Ἀθήνα 1974, σ. 424.

Πρόκειται για άξιόλογο συγγραφέα, τοῦ ὁποῦ ἅ ἔργα ἐκτιμήθηκαν πάρα πολὺ καὶ ἀντιγράφηκαν ἀπὸ πολλοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ διασώθηκαν.

2. Ἰάκωβος (1348-1360)

Ἦταν φίλος τῶν γραμμάτων, λόγιος. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ποίηση. Ἐγραψε θρησκευτικὰ ποιήματα στὴ σέρβικη γλῶσσα, κατανυκτικὸ κανόνα καὶ ἄλλα.¹⁰ Ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας του. Πρωτοστάτησε στὴν ὀργάνωση τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρών. Τὴν παραγωγή τοῦ ἐργαστηρίου τὴν ἔστειλεν στὰ μοναστήρια τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Σινᾶ.

3. Γεννάδιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κων/πόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ἐπιτηρητὴς τῆς Μητρόπολης Σερρών (1462-1465). Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του στὴν ξακουστὴ καὶ θαυμαστὴ βασιλικὴ Ἱερά Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου (1456-1472) συνέγραψε τὰ παρακάτω ἔργα:

α) «Γενναδίου Θρηγος-ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου»¹¹

Τὸ 1460, ἀναπολώντας τὰ περασμένα χρόνια τῆς ζωῆς του, γεμάτος πόνος καὶ πίκρα ἀπὸ τὴ δυστυχία τῆς σκλάβας πατρίδας του, ἔγραψε μὲ βουβὸ κλάμα τὸ ἔργο αὐτό. Ὑπέφερε ὡς πατριώτης καὶ ἄνθρωπος, τόσο πολὺ κατὰ τὴ συγγραφή του, πού ξέσπασε σὲ κλάμα καὶ κραύγαζε μὲ πόνος: «Ἰού τῆς ὀδύνης, ἥ μου τὴν καρδίαν συνέχει, ἰού τῶν ἀναγκῶν αἱ τὸν λογισμόν μοί συγγέουσιν, αἱ, τίς γένωμαι; οἴμοι, τί διαπράξωμαι;» Ὡς ἄλλος Ἱερεμίας θρηνεῖ τὴ συμφορὰ τῆς ἔνδοξης Κωνσταντινουπόλεως, πού ἐπὶ χίλια καὶ πλέον χρόνια ἦταν πρωτεύουσα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μητρόπολη τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, πού συνένωσε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ. Ἀναφέρει καὶ τὴν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλεως κατάσταση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς θά ἀναγεννήσει κάτω ἀπὸ νέες συνθήκες τὸ ἔθνος.

β) «περὶ τοῦ ἐνός ἐν Τριάδι θεοῦ ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ὄντων δημιουργοῦ καὶ κατὰ ἀθέων ἦτοι αὐτοματιστῶν καὶ πολυθέων. Ἐγράφη ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει τῶν Φερρών.»¹² Κατατάσσεται στὰ ἀπολογητικὰ ἔργα. Ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐνός Τριαδικοῦ Θεοῦ. Καταφέρει-

10. Γ. Καφταντζῆ. Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών... τόμ. Γ, σελ. 91.

11. Ὑπαντὰ Γενναδίου Ι. σ. 283-294.

12. Ὑπαντὰ Γενναδίου ΙV, σ. 172-189. Ε. oc aie aiuo. ο. 236-237.

ται κατά τῶν ἀφρόνων ἀθέων, τῶν πολυθεϊστῶν καί κατά τῶν Ἰουδαίων πού ἀρνοῦνται τήν ὑπαρξη Θεοῦ ἐν Τριάδι. Ἀναφέρεται καί στό κάψιμο τοῦ ἔργου «Νόμων συγγραφή» τοῦ Πλήθωνος τοῦ Γεμιστοῦ. Ἐγράφη τό 1456.

γ) «Περί τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ καί κατά τῆς Ἑλληνικῆς πολυθεΐας. Ἐγράφη ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως τῷ πρός ταῖς Φερραῖς».¹³ Ἀπευθύνεται πρός τόν ἔξαρχο Ἰωσήφ τό 145. Ὁ Πλήθων ὁ Γεμιστός στήν ἀναίρεση βιβλίου τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους εἰσηγεῖτο τήν πολυθεΐα. Στό βιβλίο του «Νόμων συγγραφή» ἀνέπτυξε τά θρησκευτικοπολιτικά του σχέδια καί εἰσηγεῖτο μέ τήν ἐπιβολή θανάτου τήν ἐπάνοδο τῆς ἑλληνικῆς εἰδωλολατρίας σέ ὅποιον θά ἀρنيόταν τήν μεταρρύθμισή του. Θά ἐπέφερε σύγχυση στούς χριστιανούς καί ἀναστάτωση διωγμῶν στήν κοινωνία. Τό βιβλίο αὐτό τό ἔκαψε ὁ Σχολάριος ὡς πατριάρχης στήν Κων/πόλη, ἀλλά κράτησε τόν πίνακα τῶν περιεχομένων καί μερικούς ὕμνους πρός τούς Θεούς τῆς εἰδωλολατρίας, ὡς ἀπόδειξη ὅτι ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νά καεῖ. Ὑποπεύετο ὅτι κυκλοφοροῦσαν καί ἄλλα ἀντίγραφα αὐτοῦ. Γιά τό βιβλίο αὐτό γράφει στόν ἔξαρχο τῆς Πελοποννήσου Ἰωσήφ. Τοῦ παραθέτει διάφορα στοιχεῖα, πού τά κριτικάρει συγχρόνως. Τόν προτρῶπει νά λάβει τά κατάλληλα μέτρα.

δ) «Ἀπολογία περὶ τῆς σιωπῆς πρός αὐτόν».¹⁴ Γράφτηκε στή μονή Προδρόμου τό 1467, μετά ἀπό τήν τρίτη ἀνοδό του στήν Κων/πολη, πρός τόν Θεόδωρο Βρανᾶν, ὡς ἀπολογία γιά τή σιωπή πού κράτησε ἀπό τήν ἐποχή τῆς πατριαρχίας του γιά τό ἐξῆς θέμα: Μερικά εὐεργετηθέντα ὑπ' αὐτοῦ πρόσωπα, συκοφάντησαν, μετά ἀπό τήν ἀποχώρησή του ἀπό τήν Κων/πολη, τό στενό συνεργάτη του Θεόδωρο Ἀγαλιανό, ὅτι δῆθεν παραβίασε τίς κανονικές διατάξεις περὶ γάμου, ἐπειδή δῆθεν ὁ ἴδιος ὡς πατριάρχης ἔδειξε ἐπιείκεια στήν καθιέρωση καί τέταρτου γάμου. Θεωρεῖ ἀχάριστη τήν συμπεριφορά τους μετά ἀπό τήν τόσο μεγάλη προσφορά στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ὁμολογεῖ ὅτι παραιτήθηκε τότε ἀκριβῶς ἀπό τό ἀξίωμα τοῦ πατριάρχη, ὅταν ἄρχισε νά ὑποκύπτει στίς ἀνάγκες τῶν πιστῶν καί στή βία τῶν ἀρχόντων.

ε) «Περί τῆς ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ ἀνθρωπότητος».¹⁵ Ἐνας μοναχός ρώτησε τό Θεόδωρο Βρανᾶ, ἐάν ἐπιτρέπεται νά ὀνομάζουμε τόν Ἰησοῦ Χριστό δοῦλο τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεόδωρος ρώτησε τό Σχολάριο καί μέ

13. Ἐπαντα Γενναδίου IV. σ. 155-172.

14. Ἐπαντα IV σ. 264-274

15. Ἐπαντα III 363-368.

αυτή τήν ἀφορμή ὁ Σχολάριος, γυρίζοντας ἀπό τήν Κων/πολη τό 1464, ἀπαντᾷ στό Θεόδωρο στήν ἐρώτηση ὀρθόδοξα.

στ) «Γενναδίου μοναχοῦ τοῦ Σχολαρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρομοῦ Ἐρωτήσεις καί ἀποκρίσεις περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ». Γιά τή συγγραφή αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἀναφέρει ὅτι στό τέλος τῆς Ἰνδικτιῶνος καί τοῦ μηνός Μαΐου τοῦ ἔτους 1470 ἦρθε ἕνας Τοῦρκος στρατιώτης στή Μονή Προδρομοῦ μέ κάποιο ἔγγραφο, χωρίς νά ἀναφέρει τό σκοπό τῆς μεταφορᾶς του στίς Σέρρες, καί τόν παρέλαβε βιαίως γιά τίς Σέρρες. Τόν ὀδήγησε σέ κάποιο στρατόπεδο ἔξω ἀπό τήν πόλη, πιθανόν στήν περιοχή Μπέη μπαχτσέ, στό σημερινό κολυμβητήριο, μπροστά σέ δύο ἀξιωματικούς. Ὁ νεότερος καί λογίτερος ἐξ αὐτῶν ἀξιωματικός τοῦ ὑπέβαλε διάφορες ἐρωτήσεις γιά τό πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὁ Γεννάδιος ἀπαντοῦσε. Ὁ διάλογος αὐτός γράφτηκε καί ἀποτέλεσε ἕνα κείμενο ὁμολογίας πίστεως παρόμοιο μέ τήν ὁμολογία πρὸς τό Μωάμεθ τόν κατακτητή. «Περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων».¹⁶

ζ) «Περὶ θείας προνοίας καί θεοῦ προορισμοῦ».¹⁷ Ἀποτελεῖται ἀπό πέντε βιβλία, πραγματεῖες, στίς ὁποῖες ἐξετάζονται σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου τά θέματα: ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γενικά στόν κόσμο καί εἰδικά στόν ἄνθρωπο καί ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφορμή τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου ἔγινε ὁ μοναχός Ἰωσήφ ἀπό τή Θεσσαλονίκη μέ τίς ἐρωτήσεις του καί τίς παρατηρήσεις του. Εἶναι σπουδαῖο ἔργο, διότι ἀπασχολοῦσε ἰδιαίτερα τήν ἀνατολική Θεολογία. Γράφτηκε στή μονή Προδρομοῦ κατά τά ἔτη 1459-1467.

η) «Περὶ τῆς ἀρχῆς καί τοῦ μέλλοντος τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν». Ἕνα πολύ σπουδαῖο ἔργο ἀπό πέντε πραγματεῖες πού πραγματεύονται: 1) Περὶ τοῦ καιροῦ καί τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν νοερῶν καί ἀθανάτων ψυχῶν. 2) Περὶ τῆς λογικῆς καί ἀθανάτου ψυχῆς. 3) Περὶ ψυχῆς. 5) Περὶ πουργατορίου (περὶ καθαρτηρίου πυρός τῶν Λατίνων). Ἀφορμή τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου εἶναι οἱ παρακλήσεις μαθητῶν καί φίλων καθώς καί οἱ: μητροπολίτης Μηδείας, ἱερομόναχος Σαββάτιος καί ὁ Δικαῖος Ἰωάννης Θεσσαλονίκης. Γράφτηκε στή μονή Προδρομοῦ σέ ἀπροσδιόριστο χρόνο.

θ) «Περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ λατρείας ἢ νόμος εὐαγγελικός ἐν ἐπιτομῇ». Ἐγράφη κατά παράκληση ἑνός φίλου του μοναχοῦ τό 1458, «μετά τήν παραίτησιν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως τῷ περὶ τὰς Φερράς.»¹⁸ Ἀνα-

16. Ἐπαντα III σ. 458-475.

17. Ἐπαντα I, LVI-LVII καί σ. 390=460. P>G, 160, 1105-1156.

18 Ἐπαντα I. XXIII καί XXXIX καί Iὺ σ. 236-264

πτύσσει συνοπτικά την ηθική διδασκαλία του Ευαγγελίου σύμφωνα με την επί του ὄρους ὁμιλία. Ὑπάρχουν δύο λατρεῖες πρὸς τὸ Θεό, ἡ πρώτη νά τηρεῖς τίς ἐντολές του με φόβο καὶ ἀγάπη καὶ ἡ δεύτερη νά τόν προσκυνᾷς με εὐχές καὶ ψαλμωδίες. Τό χωρίζει σέ σαράντα κεφάλαια με πρόλογο καὶ ἐπίλογο. Θίγει πολλά θέματα, ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου στήν ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλία, π.χ. τήν πίστη, τήν πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ, τήν ἀγάπη, τήν ἐλεημοσύνη, τή δικαιοσύνη, τὸ θυμό, τήν ὀργή, τὸ πένθος καὶ ἄλλα. Εἶναι ἀξιόλογο ἔργο.

ι) «Περί τοῦ μὴ γίνεσθαι νῦν θαύματα ὡς πρότερον. Γενναδίου ἐλαχίστου καὶ τοῦτο ἐν τῷ ὄρει γραφέν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου». ¹⁹ Δίδει εὐστοχες ἀπαντήσεις στό θέμα.

ια) «Γεννάδιος Ἰωάννης, (Ἰωάννου ιθ') ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενουκίως. ²⁰

ιβ) «Ἐκ τῶν περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητειῶν σαφέστεραι ἐνταῦθα ἐτέθησαν, πλείστων οὐσῶν ἐν πᾶσι τοῖς τῶν προφητῶν λόγοις». ²¹ Προφητεῖες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιά τὸ Χριστό. Γράφτηκε τὸ 1464 στή μονή Προδρόμου.

ιγ) «Χρονογραφία». ²² Ἐξιστορεῖ συνοπτικά κατά σειράν ἀπό τόν Ἀδάμ ὅλους τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς πατριάρχες, τοὺς κριτές καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων, τῶν Περσῶν, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων, μέχρι τή σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Ὑπολογίζει τὸ χρονικό διάστημα ἀπό τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ 5506 ἔτη. Κάνει παραλληλισμούς α) τῶν ἐγκαινίων καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως τὸ μήνα Μάιο β) τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου αὐτοκράτορα με τὸ ἴδιο ὄνομα αὐτῶν καὶ τῶν μητέρων των (Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη), καὶ γ) τῶν πατριαρχῶν τοῦ πρώτου καὶ τῆς ἀλώσεως πού εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα, Μητροφάνης.

ιδ) «Περί τὸ πῶς διακρίνονται αἱ θεῖαι ἐνέργειαι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν». Γράφει συστηματικά τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία τὸ 1456, ἔχοντας ὡς πηγὴ τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ. Μέ τὸ θρῆνο καὶ τὸ ἔργο αὐτό ὁ Σχολάριος καταλαμβάνει ἀξιόλογη θέση ἀνάμεσα στόν κύκλο τῶν ἡσυχαστῶν καὶ τῆς ἡσυχαστικῆς Παλαμικῆς θεολογίας. ²³

19. Ὑπαντα I, XXV.

20. Ὑπαντα I, XXXV καὶ IV, 398-402.

21. Ὑπαντα III, 305-314.

22. Ὑπαντα IV, σ. 504-512.

23. Ὑπαντα III, 228-239.

ιε) Λόγοι καὶ ὁμιλίαι. Ἀπὸ τὸ ἀσκητικὸ περιεχόμενον μερικῶν λόγων καὶ ὁμιλιῶν του φαίνεται ὅτι γράφτηκαν στὴ Μονὴ τοῦ Τ. Προδρόμου.²⁴ ὅπως α) Λόγος ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τοῦ Τιμίου Προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου πού ἐκφωνήθηκε στὴν πανήγυρη τῆς μονῆς τὸ 1466. Οἱ Ὅμιλίαι: α) Τελώνου καὶ Φαρισαίου, β) Τοῦ ἀσώτου καὶ περὶ μετανοίας, γ) Τῇ πρώτῃ τῶν νηστειῶν, περὶ νηστείας, δ) Περὶ ἐλεημοσύνης, ε) Περὶ τοῦ μυστηριώδους σώματος τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στ) Εἰς τὴν κατὰ σάρκα Γέννησιν τοῦ Κ. ἡμ. Ἰ. Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἄλλες.²⁵

ιστ) Εὐχές καὶ ὕμνοι. Ἀσχολήθηκε μὲ εὐσέβεια καὶ ὀρθοφροσύνη στὴ σύνταξη διαφορῶν ἀξιολογῶν εὐχῶν καὶ ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἀναφέρεται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ ἀσκητικὸ περιβάλλον τῆς μονῆς Προδρόμου θά συντέλεσε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τόπο καὶ χρόνο γιὰ συγγραφή εὐχῶν καὶ ὕμνων. Ὁ ὕμνος εἰς τὸν Θεὸν μετὰ δεήσεως ἀναφέρεται ὅτι γράφτηκε στὴ μονὴ τοῦ Τιμ. Προδρόμου. Εἶναι γραμμένος σὲ ἑννέα ᾠδές (ἢ δεύτερη παραλείπεται) καὶ ἀπευθύνεται στὸ Θεὸ Πατέρα, στὸν Υἱό, στὴ Θεοτόκο, στοὺς ἀγγέλους καὶ ἐπανέρχεται στὸν Πατέρα.²⁶ Ὑπῆρξε πολυμερῆς συγγραφέας, διότι ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του στὴ Μονὴ Προδρόμου.

ιζ) «Λόγος ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Ἐγράφη καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Παμακαρίστου, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως ἐν τῇ τρίτῃ ἡμῶν ἀνόδω βιαίως ἐκεῖ: τελειομένης ἰνδικτιόνος ιβ'. ἐν ἔτει ὀβ'(1464)»²⁷

ιη) Ἐλεγχος τῆς Ἰουδαϊκῆς νῦν πλάνης ἔκ τε τῆς Γραφῆς... Σχεδιασθεῖς ἐν τῇ πόλει ὑπ' ἐμοῦ Γενναδίου, ὅτε τὸ τρίτον ἐκεῖ βία ἤχθη καὶ δόξα τῷ ἐλευθερώσαντι μὲ ἤδη Θεῷ τὸ τρίτον ἤδη».²⁸

ιθ) Περὶ τῶν ἐν τῇ Τριάδι διακρίσεων τῶν προσώπων.

κ) Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τριμερές δογματικὸ ἔργο πού διαπραγματεύεται τὸ τριαδικὸ πρόβλημα καὶ ἰδιαίτερα τὸ θέμα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κορυφαῖο ἔργο τῆς Θεολογίας.

24. Θ. Ζήση. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 143-347.

25. Ὑπαντα I, σ. 61-136, καὶ 211-237.

26. Ὑπαντα IV, 310-368 καὶ 389-394.

27. Ὑπαντα I, σ. XXIV καὶ σ. 197

28. Ὑπαντα III, 251-252.

κα) Διάλογος «Νεόφρων ἢ Ἄερομυθία», τὰ πρόσωπα Νεόφρων καί Παλαίτιμος. Ἀπομμεῖται τούς πλατωνικούς διαλόγους. Γράφτηκε ἀπό τὰ τέλη τοῦ 1446–ἀρχές 1447. Διαπραγματεύεται στό διάλογο ἑνός Παπικοῦ καί ἑνός Ὁρθοδόξου τό περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θέμα.

κβ) Ἐλεγχος τῶν σοφιστικῶν τρόπων τῆς εἰρήνης ἐν σχήματι διαλόγου Ὀλβανιανοῦ, Εὐλογίου καί Βενεδίκτου. Διάλογος μεταξύ δύο Ὁρθοδόξων καί ἑνός λατινόφωνα. Ἀποκρούει τίς σοφιστίες τῶν Δυτικῶν ὅτι χάριν τῆς Εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν ἔπρεπε νά παραβλέψουν τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία.

κγ) Ἀπολογία ὑπὲρ τῶν μὴ δεχομένων τὴν ἐν Φλωρεντία σύνοδον καί τὴν ἐκεῖ κακῶς ὀρισθεῖσαν ἔνωσιν. Γράφτηκε μετὰ τό θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννου τό 1448 ἢ 1449. Ἀπολογεῖται γιατί δέν δέχονται τίς διὰ τῆς βίας ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας.

κδ) Λόγος κατὰ τοῦ συμβουλευτικοῦ περὶ ἐνώσεως λόγου τοῦ Βησαρίωνος. Ἀρνεῖται τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν μέ τούς Παπικούς ὄρους.

κε) Διάφορες ἐπιστολές πρὸς μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καί ἄλλους γιά τό θέμα τῆς μὴ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μέ τίς τότε συνθηκῆς καί τούς ἀπαράδεκτους ὄρους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

κστ) Περί τῆς Προκοπῆς καί τῆς γνώσεως τῶν ἀγγέλων καί συγκρίσεως μέ τὴν Παναγία.

κζ) Κατὰ Ἰουδαίων, Μουσουλμάνων, Ἐθνικῶν, πολυθεΐας, Πλήθωνος, ἀθέων.

κη) Λύσεις ἀποριῶν τινῶν ἀπό τὴν θεία Γραφή.

κθ) Περί ἔργων Φαύλων, διαφορᾶς ἁμαρτημάτων, παραινέσεις πρὸς ἁμαρτωλόν, Ἄρετῆς καί περὶ πνευματικῆς τροφῆς. Ἐγραψε καί ἄλλα πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα περιέχονται στοὺς ὀκτώ τόμους στά «Ἄπαντα Γενναδίου»

4. Γεννάδιος μητροπολίτης Σερρών (1510-1540)

Συνέταξε ἀκολουθία Παρακλητικοῦ κανόνα στοὺς πολιούχους τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν Ἁγίους Θεοδώρους. Στόν κανόνα αὐτόν οἱ Ἁγιοὶ ἀποκαλοῦνται «πρόμαχοι τῶν Σερρῶν καί Μακεδονίας πάσης ὑπέρμαχοι» Στό προοίμιο τοῦ χειρογράφου τῆς ὡς ἄνω ἀκολουθίας γράφει: «Ἦτις συνεκροτήθη καί συνετέθη ζέσει τῇ εἰς αὐτοὺς τοῦ πανιερωτάτου καί λογιωτάτου μητροπολίτου Σερρῶν κυρίου Γενναδίου μετὰ πατριαρχικῆς βουλήσεως καί συνοδικῆς διαγνώσεως». Ψάλλεται στή γιορτὴ τῶν ἁγίων Θεοδώρων τό Σάββατο τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς

του Πάσχα».²⁹ Τὴν ἀκολουθία αὐτὴ τὴν ἐπεξεργάστηκε μεταγενέστερα ὁ μητροπολίτης Σερρών Ἰωαννίκιος (1745-1769)

5. Θεοφάνης Φλωρᾶς (1602-1612)

Ἐπῆρχε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης μιά ἐνεπίγραφη πλάκα ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ κύρ Ἀθανασίου, ἀδελφοῦ τοῦ μητροπολίτου Σερρών Θεοφάνους μὲ τὸ κάτωθι ἀξιόλογο ἐπιτύμβιο τετράστιχο ποίημα: «+Στίχοι εἰς τὸν τάφον τοῦ κύρ Ἀθανασίου/ποίημα Θεοφάνους μητροπολίτου Σερρών: +Εὐσεβείης ἱερὸν στόμα, εἶδ' ἀρετῶν θεῖον κράμα:/καὶ σοφίης τὸ καλὸν βάρβιτον Ἀθανάσιον /Μακεδονία ἐνθάδε χιονεῖ πορτητρόφος αἶα: καλύπτει μισάον ποιμένα, Φεῦ Δράμα: /ἔτους ζρις ἰνδ. στ. (1608)»³⁰

6. Φιλόθεος Βρυένιος (1875-1877)

Ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης μὲ διεθνή προβολή. Βρῆκε τὸ 1875 στὸ Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κων/πολη τὰ χειρογραφα τῶν δύο ἐπιστολῶν πρὸς Κορινθίους τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Κλήμεντος καὶ τὸ 1883 τὴ Διδαχὴ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων. Μὲ ἀξιόλογα σοφὰ προλεγόμενα, τὰ δημοσίευσε γιὰ πρώτη φορά. Ἐγινε διεθνῶς γνωστός καὶ ἀναγορεύτηκε τιμῆς ἔνεκεν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν τὸ 1880 καὶ τοῦ Ἐδμβούργου τὸ 1884 διδάκτωρ. Ἐπῆρξε πολυγραφότατος συγγραφέας.

29. Στὸ προοίμιον τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀκολουθίας στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Γενναδίου «Ἀρχὴ σὺν θείᾳ παλάμῃ τῆς Ἀκολουθίας τῶν Ἁγίων μεγάλων μαρτύρων καὶ θαυματουργῶν Θεοδώρων Τήρωνος καὶ Στρατηλάτου τῶν ἑορταζομένων λαμπρῶς ἐν τῷ περιφῆμῳ καὶ ἀγίῳ αὐτῶν ναῷ τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει Σερρών τῆς Μακεδονίας ἐν τῷ ἁ' Σαββάτῳ τῆς Καθαρᾶς πρώτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἣτις συνεκροτήθη καὶ συνετέθη ζέσει τῇ εἰς αὐτοὺς τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου μητροπολίτου Σερρών κυρίου Γενναδίου μετὰ πατριαρχικῆς βουλήσεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ ἐκ δευτέρου αὐτὸ πάλιν ἀνακαινίσθη ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Σερρών κυρίου Θεοφάνους, ἐκ τρίτου δὲ πάλιν ἀντεγράφη ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Στεφάνου τὸ νῦν κατεστρώθη καὶ ἀντεγράφη δεξιῶς καὶ παγκάλως, συνεδέθη ἐπιμελείᾳ, δαπάνῃ καὶ θείῳ ζήλῳ τοῦ πανιερωτάτου, σεβασμιωτάτου καὶ θεοπροβλήτου μητροπολίτου ἡμῶν καὶ αὐθέντος καὶ δεσπότης κυρίου Ἰωαννικίου τοῦ ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Μακεδονίας, οὗ τῆς πανιερότητος μέμνησθε οἱ ἀναγινώσκοντες κατὰ τὸ ἑπτακοσιοστὸν πεντηκοστὸν πέμπτον σωτήριον ἔτος.» Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστια... σ. 276.

30. Γ. Καφαντζίη, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καὶ τῆς περιφερείας της, τ. Α', σ. 263, ἀρ. 428, καὶ τ. Γ. σ. 398-399.

Τά ἔργα του δημοσιεύτηκαν στό περιοδικό «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια» τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί σέ πολλά ἄλλα ἔντυπα. Ἐκτός ἀπό τά παραπάνω δημοσίευσε:

α) Ἐλεγχος τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ. β) Διασάφηση γιά τούς Διαμαρτυρομένους Ἱεραποστόλους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. γ) Ἡ συνήθεια τοῦ χειροκροτεῖν παρὰ τοῖς ἀρχαίους Χριστιανοῖς. δ) Τό πρωτεῖον τοῦ Πέτρου καί τοῦ Πάπα. ε) Εἰσήγηση γιά τό γάμο καί τή δευτερογαμία τῶν κληρικῶν. στ) Κατάλογος ἱεραρχῶν καί πολλά ἄλλα.

7. Ἀπόστολος Χριστοδούλου, (1909-1917)

Ἐγχειρίδια διδασκαλίας τῶν μαθημάτων α) τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου β) τῆς Πατρολογίας. Δημοσιεύτηκε μόνο ὁ πρῶτος τόμος.

8. Κωνσταντῖνος Μεγγρέλης (1924-1961)

α) Ἡ ἱστορική ἀξιοπιστία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. β) Ἡ Ἑλληνική οἰκογένεια ἐν τῇ μεταπολεμικῇ ἐποχῇ γ) Ὁ Κοινωνιολογικός Ἠθικός καί Θρησκευτικός χαρακτήρας τοῦ γάμου.

Β' Ἀπό Διδασκάλους καί καθηγητές τῶν ἐκπαιδευτηρίων Σεργῶν

1. Ἀναστάσιος Πώπας ἀπό τά Ἰωάννινα (1719-1742). Λόγιος καί συγγραφέας ἔγραψε α) «Φώσφορος» μέ τήν ἄδεια τοῦ Μητροπολίτη Σεργῶν Στεφάνου β) «Βίβλος καλουμένη διάλεξις διδασκάλου Ὁρθοδόξου καί μαθητοῦ φιλομαθοῦς». Ἐνα χειρόγραφο αὐτοῦ μέ τό ὡς ἄνω τίτλο σώζεται στή βιβλιοθήκη τοῦ χωριοῦ Μηλέων κοντά στό Βόλο.

2) Σπύρος Ἰωάννου (;-1730) α) ἐπίγραμμα ἠρωελεγειακόν. Καταχωρήθηκε στό «Ἀντιδοτάριον περὶ τῶν ἰοβόλων δηγμάτων», ἱατρικό σύγγραμμα τοῦ ἱατροφιλόσοφου Σταύρου Μουλαῖμου ἀπό τά Ἰωάννινα, Βενετία τό 1724 σελ. 13.³¹

3) Ἰγνάτιος Σκαλιώρας (1815-;). Συνέγραψε τό βιβλίον «περὶ συντάξεως τῶν ὀκτώ τοῦ λόγου μερῶν καί τινῶν ἄλλων εἰς τόν Ἑλληνα λόγον ἀνηκόντων», πού ἐξεδόθη στήν Τεργέστη τό 1826.

4) Μηγᾶς Μηνωῖδης ἀπό τά Βοδενά. Διηύθυνε τή Σχολή (1815-1819) καί δίδασκε φιλοσοφικά καί γραμματική. 1) Θεωρία τῆς Γραμματικῆς καί Γλώσσης, 2) Κάναρις, ἄσμα Πινδαρικόν Ἑλληνιστί καί Γαλλιστί, Παρίσιοι 1830. 3) Μενέκδιμος Παρίσιοι 1827 4) Ἐλεγχος προδοτῶν, Παρίσιοι 1831. Συνέγραψε διάφορα βιβλία. Συνέταξε κατάλογο χειρογράφων τῆς Μονῆς

31. Π. Πέννα, Ἱστορία Σεργῶν, σ. 409.

τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στή βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων.³²

5) Ὁ Γεώργιος Ἰωάννου, (1817-1819) ἀπό τὰ ῥΑγραφα. Λόγιος. ῥΑναφέρεται ὡς συντάκτης τῆς ἐντοιχισμένης ἀνεπίγραφης πλάκας ὀπισθεν τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν ῥΑγίων ῥΑναργύρων στίς Σέρρες πού τή συντάξε τό 1817. Τελειώνει μέ τή φράση «Πόνημα Ἰωάννου διδασκάλου τοῦ ἐξ ῥΑγράφων».

6) Μιχαήλ ῥΕμμανουήλ, υἱός τοῦ ῥΕμμανουήλ Παπαῦ. Συνέγραψε τό βιβλίον «ῥΑρχαί Γραμματικῆς ῥΕλληνικῆς διά τούς ἀρχαρίους». ῥΕκδόθηκε στή Βιέννη τό 1827.³³

7) Εὐάγγελος Μέξης ἢ Μεξικός 1823. Μετέφρασε τά βιβλία τοῦ ῥΑββε Φλέουρου ῥΗθη τῶν Χριστιανῶν καί ῥΗθη ῥΙσραηλιτῶν. Συνεργάστηκε μέ τό μητροπολίτη Εὐβοίας Γρηγόριον στή μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης στά ῥΑλβανικά.³⁴

8) ῥΕμμανουήλ Φωτιάδης (1837-1847) Μετέφρασε τό ἔργον τοῦ ῥΙταλοῦ Becaria «περί τοῦ ῥΕγκλήματος καί τῆς ποινῆς» καί τήν «Μικράν γραμματικήν» τοῦ Φρειδερίκου Θεϊρσίου πού δημοσίευσε μέ δαπάνη τοῦ πρώην Σερρών, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Φουρτουνιάδου. Βραδύτερον ἔγραψε τό ἔργον «περί τοῦ ἐπικοῦ μέτρου καί τῆς ἐπικῆς διαλέκτου».

9) Ἰωάννης Πανταζίδης. Δίδαξε στή Σχολή Σερρών ὡς δάσκαλος (1858-1861) καί ὡς Γυμνασιάρχης (1872-1876). Δημοσίευσε ἔργα ἀρχαίων συγγραφέων: Εὐριπίδου, Ξενοφῶντα, Μιχαήλ Ψελλό, ῥΟμηρικόν λεξικόν, Παιδαγωγική καί ἄλλα.

10) Ἰωάννης Τσικόπουλος ἀπό τό Καταφύγιον Πιερίων. ῥῥταν διευθυντής τοῦ ῥΗμιγυμνασίου Σερρών (1878-1880) καί μετατέθηκε στό ῥΑνώτερον Παρθεναγωγεῖον Σερρών, στό ὁποῖον δίδαξε εἰκοσιπέντε χρόνια. ῥΕργάστηκε καί στή σύνταξιν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ῥΕλληνικῆς γλώσσας. ῥΕγραψε ἀξιόλογες πραγματεῖες 1) «Περί συντάξεως ῥΕλληνικοῦ λεξικοῦ», πού βραβεύτηκε ἀπό τό Σύλλογον «Κοραῆ» ῥΑθηνῶν καί 2) Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ὀρθογραφίας, πού βραβεύτηκε ἀπό τό «Φιλολογικόν Σύλλογον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

11) Ὁ Ἰωάννης Καλοσύνης ἀπό τὰ Δολιανά. Δίδαξε στίς Σέρρες (1875-1880) μέ καρποφόρον ἐκπαιδευτικὴν καί ἐθνικὴν δραστηριότητα. Στόν Πειραιᾶ ἴδρυσε τήν ἔφημερίδα «Σφαῖρα» καί κατέλαβε ἀνώτερα ἀξιώμα-

32. ῥΕλλης ῥΑγγέλου-Βλάχου. ῥῥ παιδεία εἰς τὰς Τουρκοκρατούμενας Σέρρας. ῥΑθήνα 1935, σελ. 12-13.

33. ῥΕνθα ἀνωτέρω, σελ. 17.

34. ῥΕνθα ἀνωτέρω, σελ. 23

τα σέ Ὑπουργεῖα, Τό 1886, κατά προτροπήν τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη ἔγραψε σπουδαία μελέτη περί «Μακεδονίας» πού μεταφράστηκε σέ πολλές Εὐρωπαϊκές γλῶσσες. Τό ὑλικό τό συγκέντρωσε, ὅταν ὑπηρετοῦσε στή Μακεδονία.

12) Δημήτριος Μαρούλης, Διευθυντής τοῦ Διδασκαλείου Σερρών, ἔγραψε α) «Περί μορφώσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων» τό 1888, μέ τό ὅποιο ἔθεσε τίς νέες παιδαγωγικές ἀρχές στήν παιδεία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. β) «Τά ἔργα τῶν ἔχθρῶν μου καί τό ἔργον μου ἐνώπιον τοῦ ἐνεστώτος καί τοῦ μέλλοντος».

13) Ἀθανάσιος Χ. Φυλακτός ἀπό τήν Ἡράκλεια Σερρών. Τό ἔργο του γιά τίς χαμένες Ἑλληνικές Πατρίδες ἔμεινε ἀδημοσίευτο. Μετέφρασε πολλούς ξένους συγγραφεῖς. Δημοσιεύτηκαν μόνο οἱ «Λόγοι ἐκπαιδευτικοί καί πανηγυρικοί, Ἀθήναι 1966».³⁵ Εἶναι λυρικά ὑποδείγματα καί καθαρά γλωσσικοῦ αἰσθήματος.³⁶

14) Παπαγεωργίου Πέτρος τοῦ Νικολάου, γυμνασιάρχης στίς Σέρρες 1889-1891. Ὑπῆρξε πολυγραφότατος συγγραφέας διακοσίων καί πλέον ἔργων (ἄρθρων, πραγματειῶν, βιβλίων). Ἔλαβε μέρος ὡς ἀρχισυντάκτης τοῦ Λεξικοῦ (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Συνεργάστηκε μέ τό Γρηγόριο Ν. Βερναρδάκη στίς περίφημες ἐκδόσεις τῆς Λειψίας Teubner. Πολλοί μίλησαν καί θά μιλοῦν γιά τό μεγάλο συγγραφικό του ἔργο. Εἶναι πάρα πολλά τά συγγράμματά του γιά νά γραφοῦν στήν παροῦσα ἐργασία καί περιορίζομαι πρῶτα στό περίφημο ἔργο πού ἔγραψε γιά τίς Σέρρες. 1) «Αἱ Σέρραι καί τά προάστια, τά περί τās Σέρρας καί ἡ μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου. (Συμβολή ἱστορική καί ἀρχαιολογική) καί στή συνέχεια 2) Κριτικός ἔρως εἰς Ἀριστοτέλους ποιητικήν, Ἀθήνα 1898 3) Ὁ ἐξισλαμισμός τοῦ μακεδονικοῦ χωριοῦ Νοτίων, ἀνέκδοτος ἱστορική παράδοσις τοῦ ΙΗ αἰῶνος. Μακεδονικό Ἡμερολόγιο 1909 καί πάρα πολλά ἄλλα.

15) Εὐάγγελος Στράτης

α) Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καί δρᾶσις τῆς ἐν αὐτῇ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατά τούς μετὰ τήν ἄλωσιν αἰῶνας, Μέρος Α' Κωνσταντινούπολις 1900, σ. 104 καί Σέρρες 1926, σ. 82. Ἐπανεκδόθηκε στό πρωτότυπο.

β) «Οἱ εὐεργεταί καί δωρηταί τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος»,

γ) Ἱστορία τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως Σερρών, δ) Ἱστορία τοῦ

35. Ἐνθ. ἀν., σελ. 32

36. Γ. Καφταντζή. Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καί τῆς περιφέρειας, τόμος Γ' σελ. 355-356.

Νοσοκομείου Σερρών», Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου 2 Ἀθήναι 1909, σελ. 142-157.

δ) «Φαιναί ἱστορικαί σελίδες Σερρῶν καί Μελενίκου», Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου, Ἀθήναι 1910, σελ. 52-62.

ε) «Ἱστορίας Σερρῶν προοίμιον» ἀ μέρος Νέον Πνεῦμα, τεῦχος 2 (Σέρρες 15 Μαρτίου 1914), σελ. 10-11 καί σέ συνέχειες.

στ) Ὁ Σερραῖος ἀρχιστράτηγος τῶν Μακεδονικῶν Δυνάμεων κατά τόν ἱερόν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἱστορική πραγματεία ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀνεκδότην ἐγγράφων, Τύποις Χρήστου Ἀ. Γουσίου, Σέρραι 1914, σ. 40.

ζ) «Ἡ Δράμα καί ἡ Δραβίσκος, Ἱστορική καί ἀρχαιολογική μελέτη. Τύποις Χ. Ἀ. Γουσίου, Σέρραι 1924, σ. 47

η) «Διασωθεῖσαι Χριστιανικαί ἀρχαιότητες Σερρῶν», Δελτίον Χριστιανικῆς καί Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περίοδος Β, 1/34 (1924) 51-58. β) Ἡ ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου παρά τάς Σέρρας», Δελτίον Χριστιανικῆς Ἑταιρείας, περίοδος Β, 3/12 (1926) 3-14.³⁷

³⁷ Εὐαγγέλου Στράτη, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρῶν, τρίτη ἔκδοσις, Σέρρες 2000 σ. ΧΧΥΙ.

*Γεώργιος Σχολάριος - Γεννάδιος. 'Ο πρώτος πατριάρχης μετά τήν "Αλωση.
"Εζησε τά τελευταία χρόνια τής ζωής του στή Μονή τοῦ Τιμ. Προδρομόν (1456-1472),
ὅπου καί πέθανε. 'Εκεῖ ἔγραψε καί τά περισσότερα ἀπό τά συγγράμματά του.*